

(O)planerat bröllop

Manjit heter inte Manjit. Han heter Manny. Det är viktigt. Manny låter som namnet på vilken engelsk grabb som helst – och det är precis vad den tonåring vill vara som vi möter i den här boken. Kallar någon honom Manjit, hans punjabiska namn, blir han förbannad; det låter ju dessutom som ett tjejnamn. Han bor på Evington Drive i Leicester, i ett bostadsområde med många familjer som invandrat från Punjab, en delstat i Indien (och även en provins i Pakistan; över 100 miljoner människor talar språket!). Han bor i en storfamilj men känner sig ungefär som Harry Potter medan han bodde hos sin mugglarfamilj på Privet Drive.

Det där ordet storfamilj låter nog i mångas öron som något varmt och lyckligt. Jag tror att rätt många moderna svenskar ibland kan drömma om ett storfamiljsliv, där barn och barnbarn, farfar och farmor bor under samma tak. Storfamilj – det kan låta som något som kan bota mycket av den existentiella ensamhet som ibland tycks jaga den mer ensamma, moderna människan i västvärlden.

Men all erfarenhet säger något annat: När generationerna lever alltför tätt inpå varandra skaver de på varandra, irriterar varandra. De som drömmer om ett samhälle där den nära familjen tar hand om farfar eller mormor på gamla dagar har svårt att förstå hur det livet en gång var. Förr i tiden i fattig-Sverige var det faktiskt vanligt med åtal mot vuxna barn som hade misshandlat sina föräldrar!

Manny delar rum med sin bror Harry. Han tycker att Harry stinker och är allmänt hopplös och inskränkt; han retar sig på att brorsan inte ens lärt sig prata riktig engelska. I huset bor, förutom föräldrarna, också brodern Ranjit med sin hustru och deras lilla barn. Det är sju personer. Framförallt är det pappan som är problemet. Han styr och domderar, dricker och förbannar det engelska samhället och går omkring i huset som en "berusad zombie", som Manny beskriver det. Målet för alla hans ansträngningar är att barnen ska bli riktiga punjaber, och inga "gorah" (=skällsord för "vit").

Mannys familj är också en arbetarfamilj. Utbildning har inget värde för pappan och han vill att sonen Manny så snart som möjligt ska sluta skolan och börja jobba; de äldre bröderna jobbar redan på fabrik. Men det riktigt kusliga i skildringen av Mannys familj är egentligen porträttet av hans mamma: Hon finns knappt! Manny känner henne liksom inte. Hon är bara en skugga i huset, en tjänare i hushållet, som kallas in för att beklaga sig och gråta när barnen inte gör som fadern vill. Nej, det står inte mycket om mamman i berättelsen, men ofta under läsningen tänkte jag att detta kanske är det

allra hemskaste med denna invandrade arbetarfamilj, som så hårt klamrar sig fast vid sina traditionella värderingar: En utplånad hustru och mor.

Ordet storfamilj förlorar verkligen sin sista klang av romantik under skildringen av Mannys långa kamp för rätten att bli en egen individ och göra det han vill, istället för att följa de där idéerna om familjens heder. Enligt denna hedersuppfattning ska barn och hustru i en familj lyda fadern och aldrig sätta sig upp emot honom. När den trettonårige Manny första gången får höra vad familjefadern har för planer för honom blir han livrädd: De kräver att han ska ingå äktenskap med en punjabisk flicka som han aldrig ens träffat. De kräver det egentligen inte ens. De tar det helt och hållet för givet.

Bali Rais berättelse (O)planerat bröllop är en berättelse som frustar av ilska, berättigad ilska. Huvudpersonen Manny har, till skillnad från de två äldre bröderna (och två systrar som redan gifts bort och flyttat hemifrån), fått fotfäste i det land dit hans föräldrar en gång invandrat. Han talar perfekt engelska. Han drömmer om att spela fotboll i Liverpool. Han läser böcker. Det är nästan som att han helt har skakat av sig de tyngande kulturella traditioner som hans närmaste omgivning släpar med sig från det gamla hemlandet – traditioner som ibland tycks förstärkas eller bli smått parodiska när de lever vidare i ett helt annat, modernt samhälle som på många sätt dessutom låser fast en arbetarfamilj i klassamhället.

Om berättarrösten i den här historien hade tillhört en etnisk engelsman, då hade de flesta av oss säkerligen ryggat tillbaka under läsningen: Är det inte rena rama rasismen som kommer ur Mannys mun när han skildrar sin avskyvärda familj? Pappan, mamman, bröderna, alla framställs som förstockade idioter. Ibland påminner den här fantastiska romanen om en bok som kom ut i Danmark för några år sedan, Yahya Hassans diktsamling om sig själv (den heter bara "Yahya Hassan"). Den blev en storsäljare. Hassan växte upp i en förort i Danmark, med föräldrar från Palestina. Och liksom Manny så hatar Hassan sin familj, verkligen hatar den, särskilt pappan, för att denne är inskränkt och våldsam och för att han i honom bara ser en skenhelig muslim. Boken betraktades när den kom ut av somliga som en antimuslimsk stridsskrift. Författaren anklagades för att vara just rasistisk när han skrev ut sitt hat och sin ilska mot människorna som låsts in i sin segregerade miljö. Men jag älskade den där boken. Därför att Hassan skrev ut sin känsla av fångenskap i en social miljö och gav ord till sin blinda upprorslusta. Och detsamma kan man säga om Bali Rais (O)planerat bröllop: Här är en rasande tonåring som vill göra sig fri men familjen och släkten vägrar honom den friheten. Det är äkta. Det är en röst man tror på.

Och inte bara det: Historien fördjupas och växer när Manny följer med familjen till faderns hemby i Indien. Inte för att han gillar att hamna där. Det är kvävande hett. Toaletterna är dåliga. Varje bussresa framstår som en skakig resa till helvetet. Men han har anlänt till faderns hemtrakter. Han ser saker, förstår saker. Manny chockeras av det indiska kastväsendet, som håller folk nere och gör dem till ett slags slavar. Han blir vän med en jämnårig kusin. Men det är ändå som om bilden av Manny och hans familj och all ilska han känner mot de traditionella värderingarna djupnar och blir mer komplex. Jag ska inte avslöja allt vad som händer här, om nu någon skulle råka läsa detta efterord först. I slutet av boken, när Manny tagit ut sin hämnd på sin inskränkta familj, kommer faktiskt också en ny, försonande ton. Tonårstiden är förbi. Manny har kämpat sig till sin frihet. Nu kan han blicka tillbaka på sin uppväxt och sin punjabiska identitet på ett lite mer försonligt sätt.

Uppgjorda äktenskap, eller tvångsäktenskap, är vanligt i många delar av världen. Oftast är det unga kvinnor, flickor, som blir offren för denna gamla sedvänja. Och kvinnor drabbats förstås allra hårdast av dessa äktenskap. Den hederskultur som skildras i Bali Rais bok är i första hand ett patriarkalt arv: mannen är norm för allt som beslutas och görs. Men det är också ett fattigdomsarv; de som har skaffat sig utbildning och andra vyer frigör sig lättare från arvet. Men (O)planerat bröllop visar något oerhört viktigt som ibland glöms bort: Patriarkatet skadar även männen, pojkarna. Bali Rais berättelse är i första hand en mycket spännande berättelse. Men denna berättelse visar indirekt att feminism och kvinnofrigörelse alltid också är vägen till att frigöra män från de traditionella könsuppdelningar och fördomar som förstör allas våra liv.

Göran Greider